

TÜRKİYE'DE POMAKLAR'IN TARİHİ, DİLİ VE KÜLTÜRÜ ÜZERİNE YAPILAN YAYINLAR

Oğuzhan YETİŞTİ

Pomaklar, günümüzde Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya ve Türkiye toprakları üzerinde yaşayan ve Pomak dilini konuşmakta olan Müslüman bir topluluktur. Kökleri Kuman-Kıpçak Türklerine dayanan Pomakların tarihi, dili ve kültürü üzerine ülkemizde pek çok yayının yapıldığı göze çarpmaktadır. Bilhassa bu çalışmalar tarih sahasında yoğunluk göstermektedir. Buna karşın Pomakların dili ve kültürü bilhassa folkloru yazılan birkaç makale, bildiri dışında bütünüyle ilmi esaslara uygun bir şekilde çalışılmamıştır. Bu sebeple dilcilere ve halkbilimcilere büyük bir görev düşmektedir.

Bu yazımızda, Türkiye'de Pomakların tarihi, dili ve kültürü üzerine yapılmış çalışmalar hakkında okuyuculara/araştırmacılara seçme bir okuma kaynakçası (bibliyografya) verilmeye çalışılacaktır. Pomaklar hakkında yapılan çalışmalar: "Kitaplar", "Makaleler" ve "Sempozyum/Kongre Bildirileri" olmak üzere üç başlık halinde yazarların soyadlarına göre alfabetik sıralanacaktır.

Amacımız, öncelikle Pomaklar üzerine çalışmalar yapacak araştırmacılara faydalı olacağını düşündüğümüz bir kaynakça sunmaktır. Bu kaynakçanın aynı zamanda Pomaklar üzerine okuma yapmak isteyen, merak eden okuyucular içinde faydalı olacağı kanaatindeyiz. Burada tespit edebildiğimiz kaynakların künyesi verilmeye çalışılacaktır. Türkiye'de her geçen gün Pomaklar üzerine yeni yayınların ortaya çıktığını düşünürsek, bu kaynakçanın güncellenmesi ve yeniden gözden geçirilmesi gerekecektir. Bu sebeple bu kaynakçada 2017 yılına dek yayınlanmış yayınlara yer verilmiştir.

A. Kitaplar:

Alp, İlker, **Pomak Türkleri (Kumanlar-Kıpçaklar)**, Trakya Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, Edirne 2008, 174 s.

Çavuşoğlu, Halim, **Balkanlar'da Pomak Türkleri-Tarih ve Sosyo-Kültürel Yapı**, Köksav Yayınları, Ankara 1993, 221 s.

Çokbankir, Ercan, **Balkan Türklerinin Kökleri Arnavutlar, Boşnaklar, Pomaklar**, Etki Matbaacılık, İzmir 2008, 240 s.

Dede, Abdurrahim, **Pomaklar veya Ahiyanlar**, Han Yayıncılık, İstanbul 2012, 176 s.

Gözler, Kemal, **Les Villages Pomaks de Lofça**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, 117 s.

Memişoğlu, Hüseyin, **Pomak Türklerinin Tarihi Geçmişinden Sayfalar**, Şafak Matbaası, Ankara 1991, 68 s.

_____, **Balkanlarda Pomak Türkleri**, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 2005, 100 s.

Özcan, Seren, **Pomak Kimliği**, Ceren Yayıncılık, 1.Baskı, Edirne 2013, 111 s.

B. Makaleler:

Akgün, Ahmet, "Bulgaristan'da Asimilasyon ve "Zavallı Pomaklar" Adlı Bir Risale", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.8, S.13, 2005, s.1-28.

Alp, İlker, "Pomak Türkleri İle İlgili Bazı Gerçekler", **Askeri Tarih Bülteni**, C.17, S.33, 1992, s.1-9.

_____, "Bulgarların Pomak Türkleri Politikası", **Diyanet İlmî Dergisi**, C.29, S.2, 1993, s.75-80.

Avcı, Nazmi, "Balkanların Dağlı Türkleri: Pomaklar", **Yeni Türkiye Dergisi**, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı, C.5, S.70, 2015, s.5670.

Bakırcılar, Nimet Ayşe, "Dünden Bugüne Pomaklar", **Türk Yurdu Dergisi**, C.31, S.292, 2011, s.269-272.

Başaran, Fatma Nur, "Çanakkale İli Biga İlçesindeki Pomak El Dokumaları", **Erdem Dergisi**, Halı Özel Sayısı I, C.10, S.28, 1999, s.49-52.

Eren, A.Cevat, "Pomaklara Dair", **Türk Kültürü Dergisi**, S.4, 1963, s.37-41.

Eroğlu, Mehmet Ali, "Balıkesir Sındırgı (Şahinkaya Köyü) Pomak (Peşkir) Dokumaları", **İdil Sanat ve Dil Dergisi**, C.4, S.18, 2015, s.185-204.

Gençkal, Berkant & Beşiroğlu, Ş.Şehvar, "Pomaklar ve Pesna Geleneğindeki Pentatonizm", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.7, S.33, 2014, s.835-854.

Günşen, Ahmet, "Balkanlarda İslam-Türk Kimliğinin Bedelini Çok Ağır Ödeyen Bir Topuluk: Pomaklar/Torbeşler/Goralılar", **Türk Yurdu Dergisi**, Y.101, S.303, 2012, s.176-185.

_____, "Pomaks as a Balkan Community and Evidence of Turkishness in their Perceptions of Identity", **Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, C.2, S.1, 2013, s.35-54.

_____, "Türk Kültür Coğrafyası Olarak Balkanlar ve Bir Balkan Topluluğu Olarak Pomakların Kimlik Algılamalarında Türklük İzleri", **Yeni Türkiye Dergisi**, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı, C.5, S.70, 2015, s.5667.

İspova, Nesrin Osmanova, "Bulgaristan'da Müslüman Pomaklar", **Balkanlarda İslam: Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı**, Ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, TİKA Yayınları, C.5, 2016, s.537-550.

Kalafat, Yaşar, "Pomak Halk İnançları", **Kültür Evreni Dergisi**, C.6, S.23, 2015, s.114-118.

_____, "Türk Kültür Coğrafyası-Türk Kültürlü Akraba Halklar Tanımı Kapsamında Karşılaştırmalı Torbeş ve Pomak Halk İnançları", **Dört Kıtada Folklorun İzinde: Prof.Dr. Özkul Çobanoğlu Armağanı**, Hakim Yayıncılık, 2015, s.601.

Kamil, İbrahim, "Pomak Türklerinin Kimlik Mücadelesi ve Bulgaristan Komünist Partisinin Gizli Kararları (1948-1984)", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.59, 2017, s.435-477.

Kayıhan, Ahmet, "Pomak Türklerinin Tarihi Nedir?", **Türk Dünyası Dergisi**, C.12, S.47, s.44-46.

Koyuncu, Aşkın, "Balkan Savaşları Sırasında Pomakların Zorla Tanassur Edilmesi (1912-1913)", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S.33, 2013, s.139-196.

Memişoğlu, Hüseyin, "Pomak Türkleri", **Türk Kültürü Dergisi**, C.31, S.365, 1993, s.29-36.

_____, "Pomaklar", **Balkanlar El Kitabı**, Ed. Bilgehan A. Gökdağ-Osman Karatay, Akçağ Yayınları, 2.Baskı, C.2, 2013, s.631.

Nuri, Celal, "Bulgar ve Pomak", Çev. Muhammet Kemaloğlu, **Ankara Üniversitesi Dil ve Ta-**

rih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.53, S.2, 2013, s.421-431.

Özönder, M.Cihat, "Pomak Türkleri", **Batı Trakya'nın Sesi Dergisi**, C.1, S.4, 1988, s.16-19.

Öztürk, Nazmiye & Aşçıkoca, Haldun, "Osmaniye Beldesi Pomak Evleri Üzerine Çevresel, Mekânsal-Programatik ve Yapısal Bir Değerlendirme", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.6, S.25, 2013, s.410-418.

Pınar, Mehmet, "Tek Parti Döneminde Pomaklar (1923-1946)", **Tarih Okulu Dergisi**, Y.9, S.25, 2016, s.803-835.

Ristemov, Asan, "Pomakların Menşei Problemi (Analiz ve Değerlendirme)", **Balkan Araştırmaları Dergisi**, C.3, S.1, 2012, s.15-26.

Sofuoğlu, Ebubekir, "Kuman Peçenek Bakiyesi: Pomaklar", **Yeni Türkiye Dergisi**, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı, C.5, S.70, 2015, s.5648.

Stoyanova, Plamena, "Balkan Savaşı Esnasında Zorla Hıristiyanlaştırılan Müslüman Pomaklar", Çev. Basri Zilabid, **Toplumsal Tarih Dergisi**, S.211, 2011, s.2-7.

Şahin, Cemile, "Balkanlarda Unutulmuş Müslüman Bir Topluluk: Pomaklar", **Yeni Türkiye Dergisi**, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı, C.5, S.70, 2015, s.5673.

Şaşan, Faris, "Zavallı Pomaklar", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.101, 1996, s.35-46.

Şerifgil, Enver M., "Toponimik Bir Araştırma: Göçler ve Yer Adları (Türkler, Pomaklar ve Bulgarlar)", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, C.2, S.7, 1980, s.81-126.

Tarakcı, Büşranur, "Nerede-Nasıl: Pomaklar Üzerine", **Yeni Türkiye Dergisi**, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı, C.5, S.70, 2015, s.5684.

Turan, Ömer, "Rodoplarda 1878 Türk-Pomak Direnişi ve Rodop Komisyonu Raporu", **Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi**, C.34, S.1/2, 1996, s.129-156.

Uygun, Hasan, "Trakya'da Pomaklar: Kökenleri, yerleşim yerleri, gelenekleri ve kültürleri", **Aşrı Memleket Trakya'nın Renkli Dünyası**, Der. Tuncay Bilecen-İbrahim Dizman, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2017, s.169-190.

Yetiştii, Oğuzhan, "Pomak Kültüründe Hıdrel-

lez ve Mani Söyleme Geleneği”, **Fikir Sanat ve Edebiyatta Töre Dergisi**, Y.4, S.42, 2016, s.59-61.

Yiğit, Emine Filiz, “Pomak Halk Şarkılarının Müziksel Analizi”, **Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Dergisi**, S.7, 2015, s.85-96.

Zafer, Zeynep, “Bulgarların Eritme Politikası ve Bulgaristan’da Yaşayan Pomak Türkleri”, **Yeni Forum Dergisi**, C.12, S.262, 1991, s.39-41.

_____, “Pomak Türklerinin Nişan ve Düğün Geleneği”, **Erdem Dergisi**, Türk Halk Kültürü Özel Sayısı-III, C.13, S.39, 2001, s.569-587.

_____, “Balkan Savaşları ve Pomaklar”, **100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913): İhtilafı Duruşlar**, C.1, 2014, s.351-367.

C. Sempozyum/Kongre Bildirileri:

Avcı, Nazmi, “Balkanların Dağlı Türkleri: Pomaklar”, **Balkan Savaşlarının 100.Yılında Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2013, s.381-384.

Bakırcılar, Nimet Ayşe, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Pomakların Türkiye’ye Göç Süreci”, **IV. Uluslararası Balkanlar ve Göç Kongresi**, [İstanbul 2015, s.2-13](#).

Bozkaplan, Şerif Ali, “Pomak Türkleri ve Pomak Türkçesi”, **II. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Araştırmaları Kongresi Bildirileri**, Almanya 2007, s.221.

Bozok, Bilgihan Akbaba & Yükselsin, İbrahim Yavuz, “Karaağaçlı Pomak Göçmen Topluluğu’nda Balkanlı Kimliğinin İnşa Aracı Olarak Müziksel İcra”, **Uluslararası Müzik Sempozyumu Bildirileri**, Bursa 2016, s.164-178.

Cambazov, İsmail, “Bulgaristan Rodoplar Bölgesinde I.Balkan Savaşı Esnasında Pomak Soykırımının Önlenmesinde Mustafa Kemal Paşa’nın Oynadığı Büyük Rol”, **III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildirileri**, C.1, Manisa 2012, s.243.

Çokbankir, Ercan, “Pomakların Kökeni, Timraş Cumhuriyeti ve Asimilasyon”, **Geçmişten Günümüze Asimilasyon ve Zorunlu Göç’ü Anma**

Etkinlikleri Bildiriler, [İzmir 2009, s.55-74](#).

Gezer, Hanife, “Kıpçak-Kuman Kökenli Pomak Türklerinin Dili: Pomakça ve Pomak Ağzı”, **V.Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi Bildirileri**, İstanbul 2014, s.155-167.

Gözler, Kemal, “Osmanlı Tahrir Defterlerine Göre Lofça Pomak Köylerinin İlk Müslüman Sakinleri: 1479-1579”, **XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, C.3, Ankara 2002, s.1397-1437.

Saçılık, Melahat Yıldırım & Çevik, Samet, “Pomak Yemek Kültürünün Yaşayan İzleri: Bir Sözlü Tarih Çalışması”, **III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi Bildirileri**, Ankara 2014, s.628-638.

Sevinç, Berna, “Balıkesir Gönen Kocapınar Köyü Pomak Dokumaları”, **Balıkesir 2005 Sempozyumu: Tebliğler Kitabı**, s.502-505.

Yükselsin, İbrahim Yavuz, “Göç, Kimlik, Müzik: Pomaklarda Göçmen Kimliğinin İfade Aracı Olarak Pesna”, **Türkiye’de Müzik Kültürü Kongresi Bildirileri**, Ankara 2011, s.457-462.

[1] Araştırmacı. Trakya Üniversitesi Balkan Çalışmaları A.B.D. Yüksek Lisans Öğrencisi. E-mail: oguzhanyetis@gmail.com

BULAMADIM

Çok memleket gezdim çok il dolaştım
Türk ilinden güzel il bulamadım
Çok diller dinledim, çok dil konuştum
Türk dilinden güzel dil bulamadım

Türklüğün kaynağı Türkistan, Turam
İnsanın kaynağı Hazret-i Kur’an
Tanrı Dağ’dan geliğ Hira’ya varan,
Hak yolundan güzel yol bulamadım

Nice mâna, nice sırı ulaştım
Nice fikir yumağına dolaştım
Arı gibi nice çiçek dolaştım
Din gibi şifalı bal bulamadım

Nice gönül aldım ve gönül verdim
Nize mânalara, gerçeğe erdim
Arı gibi nice çiçek dolaştım
Din gibi şifalı bal bulamadım

Ateşoğlu der ki şükür mevlaya
Aşk oldum, TÜRK denilen Leylâ’ya
Bu şanlı Türklüğü tam anlatmaya
Bir güçlü, kudretli dil bulamadım

Mehmet ATEŞOĞLU